

Пільну́ймася свайго

Малады́ я быў хуткі, як стронга, лёгкі на хаду́. Дарогу́ і адпачы́нак лічы́ў за адно. Ну, і пахадзі́ў я, паезьдзі́ў па сьвеце. Новыя мясьціны заўжды́ вабілі мяне́.

З ча́сам зьмяні́ўся мой сьветагляд. Цяпе́рака я, як дзя́дзька ў гадох, ве́даю, што ёсьць кра́ем жада́ньняў. Цяпе́рака я пільну́юся толькі свайго ды ня думаю, дзе правесці адпачы́нак уле́тку.

Мая́ сядзі́ба, што застала́ся ў спа́дчыну, патрабу́е вялі́кага догляду. Гэ́тым ле́там удву́х з сы́нам будзем ла́дзіць на́шыя буды́нкі. Вось нам будзе́ й адпачы́нак.

Тэма: Адпачынак

Лад мовы

Существительное в творительном падеже

Назоўнік у творным склоне

КІМ? ЧЫМ? КАЛІ? ДЗЕ?

В единственном числе:

	Аснова	Прыклады	Канчатак
Ж. р. на -а, -я	мяккая	зямл ^{ёй} (-ёю), ральц ^{ёй} (-ёю), Юля ^й (-яю), вішн ^{яй} (-яю)	-ёй (-ёю), -яй (-яю)
	цвёрдая, зацьвярдзелая і на з, к, х	рако ^й (-ою), страхо ^й (-ою), дзяўчы ^{най} (-аю), сьцюжа ^й (-ою)	-ай (-аю), -ой (-ою)
Ж. р. без канчатка	мяккая і цвёрдая	косцьц ^ю , сувязьц ^ю , аповесьц ^ю , кроўц ^ю (кыв ^{ёю}), глыб ^ю , вэрф ^ю , бярэ ^{мем} , полем, вучне ^м	-ю (-ёю), -ем
	зацьвярдзелая	ноччу, п ^{ччу} , мышчу	-у
М. р., н. р. і розна-скланяльныя	мяккая	жа ^{лем} , Коле ^м , ціхоне ^м , поле ^м , і ^{мем} (і ^{менем}), пле ^{мем} (пле ^{менем}), агне ^м , пне ^м , судзьдз ^{ём} , жыцьц ^{ём} , кацяне ^м , куране ^м	-ем, -ём
	цвёрдая, зацьвярдзелая і на з, к, х	горада ^м , бра ^{там} , відэ ^{льцам} , берага ^м , мужчы ^{нам} , кале ^{гам} , вока ^м , мастако ^м , хлапцо ^м , Кузьмо ^м , Абдуло ^м , сяло ^м , ядро ^м	-ам, -ом

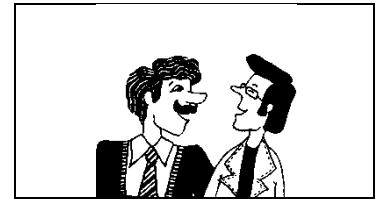
1) У существительных женского рода, не имеющих в именительном падеже окончания, в творительном падеже единственного числа согласные (кроме **б, ф, ў, р**) удваиваются, если находятся между гласными: **солю**, **рччу**.

2) Обратите внимание, что в сочетании с глаголами **ехаць, ісьці, ляцець, плысьці** существительное употребляется в творительном падеже: **плысьці параплавам, ляцець самалётам, ехаць аўтобусам**.

Во множественном числе:

Аснова	Прыклады	Канчатак
Мяккая	се м'ямі, вішнямі, зямлямі, судзьдзямі, струменямі, бярэмямі, палямі, вучнямі, агнямі, касцямі (касьцямі), коньмі, сьвіньнямі (сьвіньмі), дзецьмі	-ямі (-мі)
Цьвёрдая, зацьвярдзелая і на з, к, х	дзяўча тамі, відэльцамі, берагамі, гарадамі, сталамі, братамі, сёламі, дажджамі, дарогамі, бацькамі, шляхамі, імёнамі, кацяня тамі, вачамі (вачмі) і вачыма (вачма), вушамі (вушмі), грошамі (грашыма), дзьвярмі (дзьвярыма), плячмі (плячыма)	-амі (-мі), -ыма (-ма)

Па-беларуску кажуць так

У нядзелю ён меўся ехаць да бацькоў.
Субота і нядзеля ў нас — непрацоўныя дні.
Цяпер тут іннакшы расклад руху цягнікоў.

Сустрэнемся ў казіно.
Валізка здамо ў сходу.
Мой нумар у гатэлі з усімі выгодамі.
Мы едем горадам.

Воскресенье он собирался ехать к родителям.
Суббота и воскресенье у нас — выходные дни.
Теперь здесь другое расписание движения поездов.
Встретимся в казино.
Чемоданы сдадим в камеру хранения.
Мой номер в гостинице со всеми удобствами.
Мы едем по городу.

Маё захапленне — падарожжы. Люблю блукаць па лясных сьцежках. Лес вабіць у любую пару году. Зімой — сьнегам, вясной — фарбамі, летам — птушкамі, восеньню — шумам дрэваў.

Я люблю імша рыну каля дэдавай старога сядзібы. Люблю збіраць ягады і слухаць дзівосную музыку лёсу. Журавіны, чарніцы, брусніцы... Бяры колькі хочаш!

Рыбацтва — захапленне дзядзькі Рыгора. Ён рыбац са стажам. Мае свой човен, адмысловыя рыбацкія снасьці, усе неабходныя інструменты ды прыстасаваныя. Найбольш ён любіць лавіць шчупакоў і ўжо добра вызнаў іхны характар. Ведае ўсе хітрыкі ловаў драпежнай рыбіны на блешню.

Падчас свайго рыбацтва дзядзька Рыгор меў мноства цікавых прыгодаў. Пры выпадку ён раскажа вам, як аднойчы шчупак ледзь не сыягнуў яго пад лёд — во на якіх вялізных рыбін яму шанцавала!

Вось дзе ён бавіць свой вольны час! Ды яшчэ кажа, што тэлевізар ёсць найлепшы адпачынак. Гэтага я ня здольны зразумець.

Мы ідзём у ягады, у грыбы. Грыбныя мясціны добра ведае Сяржук, бо ён змалку хадзіў з дзедам у грыбы, вучыўся іх збіраць. Так, тут патрэбная свая навука. Добры грыбнік, каб не парушыць грыбніцу, ніколі ня будзе сквапна рваць грыб разам зямлёй. Акуратна падрэжа!

Сёння ў маім кошыку — падасінавікі, сыраежкі, апенькі — аніводнага баравіка. Дзеці збіраюць толькі лісічкі, бо баяцца памыліцца і ўзяць якуюсь трупізну.

Мой меншы брат — спартовец, вандроўца, сябра прыроды. Наагул, ён скаўт ці, як кажуць па-беларуску, віцязь. Мне падабаецца ягоны характар, ён здольны на добрыя ўчынкі. Бароніць слабеішых. На трэніроўках дапамагае тым, у каго ня ўсё выходзіць.

Запрашаем на вечарынку! Мы тут пяём, танцуем, гуляем у розныя гульні. Сёння ў нас усё — вядомыя выканаўцы. Мікола Палачанін прачытае свае новыя вершы. Олік Мароз будзе граць на гармоніку, Ларыса Шапель — на скрыпцы. Паслухаем і кружэлкі з новымі запісамі беларускіх гуртоў.

Мая сястра Ніна любіць сучасную музыку і стараецца ўключыць яе мацней. Тады наш дзядуля злуецца. А калі ён у гуморы, дык кажа: «Ня я кансэрватар, а вашая музыка закансэрваваная. Дыскатка нейкая, няхай яе кот брыкне, гэтую музыку. Калісьці былі вечарыны. Яны зваліся яшчэ “ігрышчы”. На ігрышчы граў музыка або цэлы гурт. Цымбалісты — на цымбалах, дудар — на дудзе, а скрыпач — на скрыпцы». І тут наш дзед гатовы зайграць на сваім баяне «Туман ярам, ярам-даліною».

Практыкуйцеся

1. Адкажыце на пытанні па-беларуску.

- Как вы проводите свободное время?
- Есть ли у вас хобби?
- Занимаетесь ли вы спортом?
- Где собираетесь провести свой отпуск?
- Чем увлекаются ваши родные и близкие?
- Чем увлекается ваш друг? Какое его любимое занятие?
- Ходите ли вы в кино?
- Как часто вы смотрите телевизор?
- Есть ли у вас любимая телевизионная передача?
- Любите ли вы разгадывать кроссворды?
- Какой вид литературы вы предпочитаете?

Есть ли у вас любимые писатели?
Каких белорусских писателей вы знаете?
Выходной вы проводите с семьей?
Что вы обычно делаете в воскресенье?
Часто ли вы бываете на природе?
Любите ли вы гулять по лесу?
Ходите ли вы по грибы, по ягоды?
Что ещё вас интересует?
О чем мы вас ещё не спросили?

2. Прачытайце тэксты. Выберыце той, які вам больш даспадобы, і далей вядзіце гутарку пра свой адпачынак.

I.

Ня ведаю, як вы, а я не люблю сядзець на адным месцы. Мне падабаецца быць у руху. Люблю ехаць на сваёй машыне па добрай дарозе. Люблю і пешую вандроўку. Які б ты знямогли ні быў, пачнеш ісьці — і ўсё пераходзіш. Нездарма колісь людзі лячылі хваробы хадою. Найбольш мне падабаецца ісьці басанож. Зялёная травіца пад нагамі перадае сэрцу радасьць. На кожную зёлку гляджу так, нібы ніколі ня бачыў яе. Гэта папраўдзе шчаслівы стан, які вызваляе мяне ад усяго звычайнага, будзённага...

II.

З панядзелка я іду ў адпачынак. Але ж плян адпачынку давядзецца перайначыць. Спачатку думаў паехаць да сваякоў. А тут здарылася пуцёўка на Сьвіцязь. Пэўна ж, я скарыстаюся магчымасьцю, «каб глянуць на возера зблізку». Я зачараваны паэзіяй Адама Міцкевіча:

«Гушчар лесу пахне чаборам і мёдам,
Жывіцы настоем смалістым.
Там возера Сьвіцязь, як шыбіна лёду,
Ляжыць паміж дрэваў цяністых».

3. Складзіце сказы з ужываньнем наступных слоў і словазлучэньняў:

Стала на пагодзе (установилась хорошая погода),
горача (жарко),
пасля іспытаў (после экзаменов),
канец тыдня (конец недели),
выправіліся (отправились),
адпачынак (отдых),
вандроўка (поход),
шпацыр (прогулка),
за горад (за город),
на возера (на озеро),
на мора (к морю),
на вёску да бабулі (в деревню к бабушке),
купацца (купаться),
загараць (загорать),
гуляць у футбол (играть в футбол),
гуляць у тэніс (играть в теннис),
задаволены (довольны).

Ясь распавядае

Гэтую нядзелю я правёў на лецішчы ў майго дзядзькі Васіля. Я ўвогуле люблю прыяжджаць сюды ў любую пару году. Ва ўсім адчуваюцца лад і парадак. Чалавек шчыруе на сваёй дзялянцы зь вясны да восні.

Гляньце на градкі, парнік. Тут «гадуюцца» бульба, буракі ды морква, кабачкі, памідоры і агуркі, гарбузы, цыбуля, часнык, капуста. А яшчэ, уявіце сабе, нават кавуны і вінаград.

Заўважце, як усё спарадкавана на невяліччай дзялянцы. Яна сплянаваная так, што зьмясьціліся гарод, сад ды яшчэ лаўня й паветка. Пэўна ж, працы тут шмат. Хоць я і ня маю вялікага замілаваньня да земляробства, але калі прыяжджаю — не сяджу склаўшы рукі, дапамагаю дзядзьку чым магу і як магу. Бяру ў рукі рыдлёўку ці граблі, а як рабілі парнік, — то гэбаль і сякеру. Але, скажу вам, вельмі прыемна працаваць на вольным паве́тры.

Дзядзькавы клопаты на лецішчы пачынаюцца з раньняй вясны. Ён загадзя прыкідвае, што і дзе будзе садзіць, якое насенне сеіць, як трэба ўгноіць зямлю. Ужо ў красавіку пачынае абрабляць зямлю, даглядае расадку.

У Васіля ёсьць нават кветнік. І туюльпаны, і глядыёлусы... Тут — дрэўцы фруктовыя, там — кусцікі глогу, каліны. Гэткі вось сьвет майго дзядзькі.

Нядаўна яму дадалося яшчэ турботаў. Ён завёў пчолы і кожнаму расказвае пра гэта.

Увосень дзядзька бярэ гэтулькі розных дароў! Дый якое тут дзіва, проста «прырода на дзіва праўдзіва». Яна аддзячвае, калі чалавек празь яе мае гэтулькі клопату. А «дзе недагляд, там дрэвы перародзяцца ў дзічкі, поле радзіць перастане, бур'янам заглухне». Дзядзька Васіль цягне гужок свой, як толькі можа цягнуць сапраўдны гаспадар.

Практыкуйцеся

4. Скажыце, ці ёсьць у вас лецішча, як яно выглядае, і што вы робіце там ў розныя поры году.

5. Уявіце сабе, што вы мэтрдатэль і сустракаеце турыстаў. Вам неабходна пазнаёміць іх з правіламі пражываньня ў гатэлі, расказаць пра часы працы рэстарцыяў і крамаў, даць іншыя неабходныя звесткі. Карыстайцеся наступным дыялёгам.

Да гатэ/лю мы дае/халі аўтобусам.

— Добры дзень! Я ма/ю тут два зарэзэрвава/ныя пакоі на імя/ Смык. Вось мой па/шпарт.

— Так, ёсьць на ва/шае імя/ два пакоі. Нумары/ 310 і 311. Гэ/та на трэ/цім паве/рсе.

— Калі/ я му/шу плаці/ць? Цяпе/р ці пазьне/й?

— Ня ма/е значэ/нья. Можаче за/раз, а можаче і пазьне/й. Колькі ча/су вы ў нас будзеце?

— Дакла/дна ня ве/даю, але/ да канца/ ты/дня — без сумне/ву.

— Добра. Падпішы/це вась тут, калі/ ла/ска. Гэ/та ва/шыя ключы/. Вось кар/тка наве/дніка. Яе/ трэ/ба заўсе/ды пака/зваць пры ўваходзе ў гатэ/ль. Пара/дак пра/цы рэста/рацы гэ/ткі: сьняда/нак — з 8⁰⁰ да 10⁰⁰, палу/дзень — з 12⁰⁰ да 15⁰⁰, вячэ/ра — з 18⁰⁰ да 21⁰⁰, начна/я вячэ/ра з 23⁰⁰ да 24⁰⁰. Апроч гэ/тага, на кожным паве/рсе ўвесь час працу/юць кавя/рні. Можаче наве/даць казыно. Яно адчы/ненае з 19⁰⁰ да 6⁰⁰. За/раз я гукну/ абслу/гу, каб вам паказа/лі ва/шыя пакоі.

6. Як гэтыя дыялёгі будуць гучаць па-беларуску? Перакладзіце.

а) — Простите, вы не знаете, камера хранения ручной клади сейчас открыта?
— Она открыта, но надо поспешить: через несколько минут будет перерыв.
— Носильщик, занесите, пожалуйста, мои вещи в камеру хранения.

б) — Ах, какая длинная очередь в кассу! Простите, может, вы меня пропустите? Мой поезд сейчас отправляется. Я боюсь опоздать.
— Я не против. Но спросите у тех, кто стоит впереди.

в) — Это место у окна свободно? Можно его занять?
— Пожалуйста, прошу.
— Спасибо.

г) — Интересно, сколько мы стоим на этой станции?
— Не знаю. Первый раз еду по этому маршруту.
— А куда вы едете?
— До Бреста.
— Значит, вы в шестом часу будете там. А мне ещё — ехать и ехать.

д) — Душно в вагоне. Может, немного приоткрыть окно? Вы не возражаете?
— Конечно, открывайте, пожалуйста, ведь вы же ещё и в теплом свитере!

Кароткія размовы (чытайце ўголас)

— Хаце/лася б пае/здзіць, паба/чыць больш ціка/вых мясьці/наў.
— Дык у нас жа яшчэ/ ты/дзень ча/су!
— Што — ты/дзень?! Праляці/ць, ні/бы адзі/н дзень.

— Хотелось бы поездить, увидеть больше интересных мест.
— Так ведь у нас ещё неделя времени!
— Что — неделя?! Пролетит, будто один день.

— Ці не схадзі/ць нам у бар?

— Не сходит ли нам в бар?

— У мяне няма звычкі хадзіць па барам. Я лепш люблю бавіць час у музэі, тэатры альбо кіно.
— Дык што ты прапануеш?
— Сёньня мы можам схадзіць у краянаўчы музэй, а на суботу ці нядзелю заплануем паездку ў Дудуткі. Паглядзім музэй драўлянага дойдзтва.
— Гэта цікава. А я й ня ведаў, што ёсць гэты музэй.
— Ты, браце, шмат чаго ня ведаеш. Я табе яшчэ раскажу, чым цікавы наш край.

— У меня нет привычки ходить по барам. Я предпочитаю проводить время в музее, театре или кино.
— Ну, и что ты предлагаешь?
— Сегодня мы можем сходить в краеведческий музей, а на субботу или воскресенье запланируем поездку в Дудutki. Посмотрим музей деревянного зодчества.
— Это интересно. А я и не знал, что есть такой музей.
— Ты, друг, много чего не знаешь. Я тебе ещё расскажу, чем интересен наш край.

— Куды ж гэты ты назьбіраўся?
— У турыстыкі паход.
— Не забудзься паклацьці ў пляцк самае патрэбнае.
— Я ўжо ўсё спакаваў: ліхтар, запалкі, патэльнію, конаўку. І нават матрац надзімавы.
— Прыхапі з сабой яшчэ й кампас.

— Куда это ты собрался?
— В туристический поход.
— Не забудь положить в рюкзак самое необходимое.
— Я уже всё упаковал: фонарь, спички, сковороду, кружку. И даже матрац надувной.
— Прихвати с собой ещё и компас.

— Заўтра маём выходны. Што ты збіраешся рабіць?
— Звычайна я іду на канцэрт, у кіно ці тэатр. Але за раз у мяне такі настрой, што нікуды ня хочацца. Пэўна, буду дома.
— І што? Няўжо ты прасядзіш цэлы дзень перад тэлевізарам? Па-мойму, табе трэба крыху развясцяцца. Я ведаю некалькі куткоў, дзе можна прыемна пасядзець, смачна пад'есці, патапчыць. Зрабі ты хоць раз выключэньне з сваіх звычак!
— Брацку ты мой, я ўжо й забыўся, калі апошні раз быў у рэстаранцы.
— Усё, дамовіліся. Заўтра пойдзем.

— Завтра у нас выходной. Что ты собираешься делать?
— Обычно я иду на концерт, в кино или театр. Но сейчас у меня такое настроение, что никуда не хочется. Наверное, буду дома.
— И что? Неужели ты просидишь целый день перед телевизором? По-моему, тебе нужно немного развлечься. Я знаю несколько местечек, где можно приятно посидеть, вкусно поесть, потанцевать. Сделай ты хоть раз исключение из своих привычек!
— Старик, я уже и забыл, когда последний раз был в ресторане.
— Всё, решено. Завтра идём.

— Гэтулькі рэчэй!.. А ці забярэш усё за раз?
— Сьпяраша вазьму флянсы, а па дрэўцы прыйду другім наваротам.

— Столько вещей!.. А ты заберёшь всё за раз?
— Сначала возьму саженцы, а за деревьями приду второй раз.

— Мне хацелася б пабачыць Аўстралію.
— Някепскае ў цябе жадацьне. А вось магчымасьці... Дарагое падарожжа!

— Мне хотелось бы повидать Австралию.
— Неплохое у тебя желание. А вот возможности... Дорогое путешествие!

— На ўсё лета паедзем у вёску.
— А я вельмі шкадую, што прадаў свой дамок у вёсцы. Лецішча для мяне — чужое.

— Мы поедem на всё лето в деревню.
— А я очень жалею, что продал свой домик в деревне. Дача для меня — чужая.

— Ці падабаецца табе спорт?

— Тебе нравится спорт?

— Дзіва што! Стадыён побач. Кожнае раўняе займаюся па цэлай гадзіне. І два разы на тыдзень хаджу ў басэйн. А ты?
— Я таксама. Як дома — ў Палацы спорту.
— І чым ты там займаешся?
— Перажываю за сваю любімую каманду.
— І гэты ты называеш спортам?
— А як ты думаў?.. Гады прайшлі. Я ўжо сваё адгуляў, а вось цяга да спорту засталася. Ды, урэшце, гэты куды лепш, чым сядзець дома.

— Конечно! Стадион рядом. Каждое утро занимаюсь по часу. И два раза в неделю хожу в бассейн. А ты?
— Я тоже. Как дома во — Дворце спорта.
— И чем ты там занимаешься?
— Болею за свою любимую команду.
— И это ты называешь спортом?
— А как ты думал?.. Годы ушли. Я уже своё отыграл, а вот тяга к спорту осталась. И, наконец, это куда лучше, чем сидеть дома.

Майстры слова гавораць

Было гэты пагодлівым чэрвеньскім днём. Крадучыся, каб ня бачыла маці, збегай я раўна-раўняека ў так званы Лог — роў за нашымі агародамі. У самай упадзіне рова, у зялёнай бязладнай гушчэчы вырастае гонкі ляшчыннік — ствол у ствол, з гнуткімі й тугімі парасткамі-хлудамі. Там я выбраў і выказаў сабе першае сваё вудзільна. Ачысьціў ад кары, прынёс паціхеньку дахаты, схавану пад страхую павеці. Паплавець зь леташняй сітціны ўжо ляжаў у мяне ў кішэні. Меў я і кручок — яго даў мне анучнік за старое рызьзё. Не было толькі лёскі. Але я бачыў, як сукаюць лёску з конскіх валасоў. Белы наш конь якраз стаяў ля павеці. Даўно ўжо ў думках рыхтаваўся я да адказнай апэрацыі — здабыць з конскага хваста пучок так патрэбнага мне валосься. Ды ўсё не асьмелваўся. Але ў тую раўніцу, напэўна, я дасьпеў-ткі для важнага падзьвігу. Падсунуўся да каня, збоку ўзяўся за хвост. Конь даверліва пераступіў з нагі на нагу. Я выбраў зь сярэдзіны хваста самы доўгі пучок валасоў, наматаў на руку і тузануў з усіх сіл. Каня быццам падмянілі — як ад раптоўнага стрэлу, узьвіўся задам аж пад самую страху. І з гарачым полымем у вачох я пакаціўся на сьвежае пілавінне за варотамі. Колькі там ляжаў — ня ведаю. Калі ж ачнуўся, то ня думаў, дзе й што мне баліць, бо з радасьцю ўбачыў: пучок конскага валосься ў руцэ!

Кастузь Кірэнка